

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

Juha Kilponen

Muistio

7.2.2023

Julkinen

1 (6)

Suomen Pankin asiantuntijalausunto: asia VNS 16/2022 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. ja 2. osa Näkymiä seuraavien sukupolvien Suomeen

Valtioneuvoston yhteistyönä valmistellun tulevaisuusselonteon tehtäväksi on määritelty päätöksenteon kannalta tärkeiden, tulevaisuudessa erityistä huomiota vaativien asioiden tunnistaminen. Niitä on kartoitettu laajassa, aiheiltaan ja näkemyksiltään varsin polveilevassa selonteossa, jotka liittyvät yhteiskunnallisiin, teknologisiin, taloudellisiin, ympäristöllisiin ja poliittisiin muutoksiin Suomen sisällä ja ulkopuolella.

Selonteon neljässä eri skenaariossa hahmotellaan hypoteettisia kehityskulkuja ja niihin liittyviä mahdollisuuksia, riskejä ja toimenpiteitä. Tällaiset skenaariot ovat oiva apuväline erilaisten kehityskulujen hahmottamiseksi hyvin epävarmassa ja arvaamattomassa maailman tilanteessa, vaikka niiden hyödyllisyys varsinaisten toimenpiteiden ja varautumisen ohjenuorana jääkin vielä nähtäväksi. On kuitenkin helppo yhtyä hallituksen tavoitteeseen parantaa sen strategista päätöksentekoa entistä vahvemmin tutkimustiedolla. Myös tämännäköisen ennakkointityön tulee perustua mahdollisimman laajasti tutkittuun tietoon ja sellaiseen hyvin määriteltyyn käsitteistöön, jota eri tieteenalojen harjoittajat, soveltajat ja päätöksentekijät voivat ymmärtää.

Suomen Pankki on tuonut toistuvasti esiin Suomen julkisen talouden kestävyysaasteet, huolet hyvinvointipalveluiden turvaamisesta ja Suomen talouden pitkän aikavälin kasvupotentiaalin heikkouden. Nämä huolet nostetaan myös tulevaisuusselonteossa esille.

Julkisen talouden haasteet liittyvät sekä vakaan tulopohjan ylläpitoon että menojen hallintaan eri suunnista tulevien menopaineiden lisääntyessä. Kestävän kasvun ja vakaan yhteiskunnan edellytys on myös kestävä julkinen talous. Menneiden vuosien kriisit ovat myös osoittaneet, kuinka tärkeää julkisessa taloudessa on säilyttää riittävä liikkumavara yllättäviä tilanteita varten. Siksi jatkossa on syytä tavoitella julkisen talouden tasapainottamista. Tällöin on tärkeä

arvioida sekä julkisen sektorin menoja että tuloja määrätietoisesti ja systemaattisesti sekä pyrkiä pitkällä aikavälillä velkaantumisen vähentämiseen.

Suomen julkinen velkasuhde on 15 vuodessa kaksinkertaistunut ja ilman merkittävää sopeutusohjelmaa velkaantuminen jatkuu. Korkojen ollessa alhaalla Suomessakin virisi ajatuksia siitä, että velkaantuminen ei ole valtiontalouden näkökulmasta ongelma, kenties siksi että korkojen poikkeuksellista alhaisuutta pidettiin pysyvänä asiantilana. Tilanne on olennaisesti muuttunut inflaation kiihtymisen ja sitä seuraavan korkotason nousun myötä. Korkomenojen kasvu heikentää entisestään rakenteellisesti alijäämäistä julkista taloutta. Yhteisen rahapolitiikan oloissa jokaisen jäsenmaan vastuullinen finanssipolitiikka ja velkakestävyys on keskeistä talous- ja rahaliiton toiminnan ja vakaan hintatason kannalta.

Selonteossa asetetaan tavoitteeksi julkisen talouden velkasuhteen vakaana pitäminen niin että julkisen sektorin rahoituksen saatavuus ja hinta eivät rajoita talouspoliittista päätöksentekoa. Tavoite on tällaisenaan liian löysästi muotoiltu. Tavoitteena tulisi olla rakenteellisesti tasapainoinen tai perusjäämältään hieman ylijäämäinen valtiontalous niin, että se pitkällä aikavälillä mahdollistaa velka-asteen alenemisen, kuten muissa Pohjoismaissa on pystytty toimimaan.

Tätä edesauttaa sekä kurinalaiseen menokehysmenettelyyn palaamista, että verotuksen ja sosiaaliturvan osalta sellainen kokonaisuutta, joka ei tarpeettomasti vääristä kotitalouksien ja yritysten päätöksentekoa vaan luo vakaan toimintaympäristön, joka ohjaa talouden resurssien käyttöä tehokkaasti. Samalla on syytä kiinnittää huomiota siihen, että kehysmenettely on väline, joka edellyttää laajaa ja pitkäjänteistä poliittista sitoutumista. Menojen kasvuvauhtia säätelevään sääntöön sitoutuminen toimii parhaimmillaan vastasyklisesti, minkä pitäisi olla vastuullisen finanssipolitiikan tavoitekin. Talouden nopean kasvun aikana menojen kasvuvauhti pysyy maltillisena, ja toisaalta talouskasvun taantuessa menojen kasvun ylläpitäminen tukee taloutta. Tukeutuminen

myös laajemmin finanssipolitiikan sääntöihin ja tavoitteisiin auttaisi vahvistamaan julkisen talouden kestävyyttä.

Osana pitkän aikavälin ohjelmaa joudutaan arvioimaan myös sitä, minkälaisilta riskeiltä kotitalouksia ja yrityksiä halutaan suojata ja minkälaisia kotitalouksia ja yrityksiä toimien pitäisi koskea.

Vastuullisen finanssipolitiikan ohella julkisen talouden kestävyyttä on syytä tukea rakenteellisin uudistuksin. Oppivelvollisuuden pidentäminen, opiskelijavaltuuksien uudistus ja sitoutuminen systemaattiseen ja ennustettavaan julkisen TKI-panostuksen lisäämiseen ovat olleet askeleita oikeaan suuntaan. Tuottavuuskehitykseen politiikkatoimilla on rajallinen mutta sittenkin tärkeä rooli: Laadukkaaseen koulutukseen ja korkeakoulutuksen aloituspaikkojen määrän lisäämiseen on tarjottava edellytykset samalla kun yritysten t&k-investointien kannustimia ja tehokkuutta on parannettava.

”Suomen kilpailukyky ja hyvinvointi perustuvat korkeatasoiselle tieteele, tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalle, sen soveltamiselle sekä osaamiselle” (Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko, s. 105). Tähän mantraan on siinänsä helppo yhtyä. Tulevaisuusselonteko korostaa vahvaa perustutkimusta, monialaista yhteistyötä ja julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä mutta ei millään tavalla pyri priorisoimaan tai konkretisoimaan, missä tämänhetkisen t&k politiikan keskeisimmät ongelmat ovat. Lääkkeeksi tarjotaan pitkälti samaa kuin aiemminkin, mutta eikö sen teho ole jäänyt heikoksi? On myös syytä huomioida, että suurin osa Suomen teknologisesta kehityksestä on tuontitavaraa. Miten varmistetaan, että ulkomaiset parhaat ideat saadaan tuotua ja otettua käyttöön Suomessa? Siihen vaikuttaa keskeisesti meidän oman osaavan työvoiman määrä sekä osaajien tuonti Suomeen.

Selonteko asettaa työllisyysasteen nostamisen tärkeäksi talouspolitiikan tavoitteeksi. Suomessa työvoimatutkimuksen mukainen työllisyysaste on noussut liki 75 prosenttiin. Työllisyys- ja osallistumisasteet vaihtelevat paljon

eri ikäluokissa. Esimerkiksi 30–60-vuotiaiden ikäluokissa työllisyys- ja osallistumisasteet ovat kaikissa maissa varsin korkeita, mutta eroja syntyy eniten tämän ikäryhmän ala- ja yläpuolella eikä kansainvälisten vertailujen tekeminen ole ihan ongelmaton. Työllisyysasteet voivat poiketa huomattavasti maittain riippuen koulujärjestelmistä, asevelvollisuudesta, lasten lukumäärästä ja tietenkin eläkejärjestelmästä.

Supistuvan työn tarjonnan ja työvoimapotentialin vuoksi selonteko olisi voinut kiinnittää huomiota työllisyysasteen lisäksi myös siihen, että Suomessa keskimääräiset viikoittaiset työtunnit ovat OECD:n dataan perustuvassa eurooppalaisessa vertailussa matalalla. Samoin vuosittaiset työtunnit ovat selvästi OECD maiden tason alapuolella. Efektivistä työpanosta ja talouden tuotantopotentiaalia ajatellen työtuntien kokonaismäärän kehitys ja siihen vaikuttaminen on yhtä tärkeää kuin työllisyysaste, erityisesti kun osa-aikatyö yleistyy.

Suomen pitkän aikavälin koulutustason nousu on pitkään ollut tärkeä tekijä Suomen talouskasvun turvaamisessa. Hyvä kehitys uhkaa kuitenkin päättyä lähivuosikymmeninä ja tämä seikka on selonteossa nostettu myös esille. Työmarkkinoille tulevat ikäluokat ovat edelleen keskimäärin paremmin koulutettuja kuin eläkkeelle siirtyvät ikäluokat, mutta nuorimpien ikäluokkien keskimääräinen koulutustaso on jo alkanut laskea, ja Suomen asemoituminen muihin maihin nähden koulutustason suhteen on hälyttävän alhainen.

Tätä yhden keskeisen pitkän aikavälin kasvutekijän (inhimillisen pääoman) rapautumista on mahdollista hidastaa lisäpanostuksilla koulutuksen määrään ja erityisesti laatuun, ja lisäämällä koulutettujen maahanmuuttoa.

Selonteko käsittelee näitä teemoja, mutta pohtii yllättävän vähän esimerkiksi sitä, millaisia toimenpiteitä ja paineita merkittävä koulutetun väestön maahanmuuton lisääminen Suomessa tarkoittaa. Selonteko voisi tulevana vuosina pohdita myös suomalaisen koulutusjärjestelmän -varhaiskasvatuksesta ylempiin korkeakoulututkintoihin – soveltuvuutta ja onnistumista uudessa tilanteessa.

Selonteko toteaa vain yhdessä virkkeessä heikkenevät PISA tulokset. Huolen pitäisi olla tätä huomattavasti keskeisempi myös Suomen nykyisten ja tulevien sukupolvien oikeudenmukaisuutta tavoiteltaessa, erityisesti jos heikkenevien tulosten takana on koulutuksen laadun heikkeneminen. Suomen houkuttelevuutta perustellaan suomalaisen yhteiskunnan perusvahvuuksilla, kuten vakaudella, toimivalla infrastruktuurilla ja hyvinvointipalveluilla, mutta onko todella näin ja riittääkö se? Kilpailu työvoimasta ja osaamisesta kiristyy globaalisti eikä Suomi sijaintinsa ja yhteiskunnan avoimuuden näkökulmasta ole kovin hyvissä lähtökohdissa. Suomalainen koulutusjärjestelmäkään ei ole enää pelkästään ylpeyden aihe.

Venäjän aloittama vastuuton sota Ukrainaankin teki energiasta sodan yhden väliseen ja paljasti samalla Euroopan unionin keskeisen haavoittuvuuden. Energiakriisi alentaa lyhyellä aikavälillä Euroopan kansalaisten elintasoja, ja energian ja ruoan tuonnista riippuvaisten maiden vaihtotaseet ovat heikentyneet alijäämäisiksi. Energian viejät ovat puolestaan hyötynneet. Globaalien epätasapainojen kasvaminen lisää monenlaisia riskejä maailmantalouteen lisäten painetta protektionismiin ja vastakkainasetteluun. Samalla kuitenkin energiatalouden teknologinen murros ja irtautuminen fossiilienergiasta nopeutuu merkittävästi.

Selonteko pohtii energiatematiikkaa laajasti, myös ilmastomuutosta käsittelevissä luvuissa. Tässä yhteydessä on helppo yhtyä selonteon näkemykseen, että EU on keskeinen viiteriöryhmä energiapolitiikan ja ilmastopolitiikan kansainvälisiä ratkaisuja etsittäessä. Selonteko olisi voinut selvittää Suomen strategisia vahvuuksia tai heikkouksia energian murroksessa laajemminkin.

Selonteko nostaa esille inflaatioympäristön muutoksen vakavana haasteena keskuspankeille. Sota on nostanut energian lisäksi myös muiden raaka-aineiden ja elintarvikkeiden hintoja, ja hintojen nousu tuntuu laajasti tavaroiden ja palveluiden hinnoissa. Rahapolitiikan kiristymisen on näkynyt korkojen nousuna. Koronnostoilla halutaan estää inflaation kiihtyminen hallitsemattomaksi,

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

Juha Kilponen

Muistio

7.2.2023

Julkinen

6 (6)

kuten kävi esimerkiksi 1970-luvulla öljykriisin jälkeen Yhdysvalloissa. Lähiaikojen talouskehitys saattaa korkojen nousun myötä olla hieman vaimeampaa, mutta riski pitkäaikaisesta talouden taantumasta on pienempi, kun inflaatio-odotukset pysyvät tavoitteen mukaisina. Tällä estetään hinta-palkkakierteen syntymistä ja tuetaan kotitalouksien ostovoimaa. Rahapolitiikan linjaa tukee parhaiten sellainen finanssipolitiikka, joka ei tässä tilanteessa lisää kysynnän ja tarjonnan välistä epätasapainoa, vaan kohdistaa mm. energiatuet tehokkaasti heikoimmassa asemassa oleville kotitalouksille ja kannustaa samalla energian säästämiseen.

Jakelu

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta